

CONTEXT ECONÒMIC DE VILANOVA I LA GELTRÚ A LES DARRERIES DEL SEGLE XVIII

GRISELDA SERRA I SERRA

Les dificultats de proveïment i les crisis de subsistències són encara presents a la Catalunya del segle XVIII. De tota manera, veurem com la capacitat d'adaptació de l'ésser humà als períodes de carestia i la paulatina desaparició de les epidèmies seran característics del final de l'Època Moderna.

En aquest article es recullen els testimonis relacionats amb els cereals, proveïments i dificultats alimentàries o mesures emprades per evitar-les a Vilanova i la Geltrú. Mitjançant gran quantitat de documentació inèdita, sobretot correspondència, he pogut plasmar certs aspectes de la vida quotidiana i les preocupacions dels vilanovins d'aquell temps.

CONTEXT ECONÒMIC DE VILANOVA I LA GELTRÚ A LES DARRERIES DEL SEGLE XVIII

INTRODUCCIÓ

La hipòtesi de treball, en què va començar basant-se la meua tasca d'investigació, sorgeix a partir d'un estudi sobre crisis de subsistències centrat en els anomenats «Rebomboris del pa» que es produïren a Barcelona l'any 1789.

En el marc de l'Antic Règim és característica la periodicitat cíclica de crisis alimentàries. A les darreries del segle XVIII encara s'observen motins a causa de la carestia de queviures. No fou un fet aïllat de revolta a Barcelona. Afectà també Mataró, Vic i Valls. Segons Irene Castells, «els rebomboris del pa foren generals a tot Catalunya, segons confirmen els documents consultats i les cites dels contemporanis». ⁽¹⁾

Doncs bé, en aquesta recerca jo pretenia trobar documentació que evidenciés la repercussió dels aldarullis a Vilanova i la Geltrú.

La font més senzilla de treballar i més clarificadora en aquest tipus d'investigació és la colla d'actes municipals. Aquest fet, com ja exposaré més endavant, es confirma en el cas de Sitges, però malauradament tot i que el conjunt d'actes és molt complet a l'Arxiu de Vilanova, no hi són i no se sap on paren des de 1775 fins a 1800.

Manca, doncs, el testimoni de 25 anys de qüestions discutides i

acordades pel municipi. La conservació d'aquests lligalls hauria facilitat força les coses. Davant aquest inconvenient la tasca s'ha fet bastant més complexa i la meua recerca ha estat molt exhaustiva a tot tipus de fonts, molt lentes de treballar per la seva poca cohesió i poc ordre. Sobretot he utilitzat correspondència que té com avantatge el fet d'oferir una gran riquesa de detalls i una descripció acurada de les controvèrsies sorgides al llarg del segle.

En aquestes cartes es plasma la mentalitat i la consciència que alguns gremis i homes tenien de la societat on vivien i la forma com solucionaven els problemes que se'ls plantejaven.

He intentat, a partir d'aquests testimonis de l'època, reconstruir una petita parcel·la del passat amb un criteri objectiu i fugint tant com he pogut de la subjectivitat inherent a tots nosaltres. Objectivament, davant la impossibilitat de demostració i ratificació de la meua hipòtesi, de partida em veig obligada a rebutjar-la, si més no fins que en el futur alguna font documental tingui prou qualitat per confirmar-la.

En la meua recerca a l'Arxiu Parroquial de Sant Antoni, en els llibres sacramentals de baptismes, matrimonis i òbits, per mirar d'estudiar el comportament de la població durant la segona meitat del segle XVIII i poder observar si l'any 1789 Vilanova va patir els efectes d'una crisi de subsistència, els resultats no han estat fructífers en el sentit que no s'aprecia una disminució de la natalitat ni de la nupcialitat ni un augment significatiu de la mortalitat (efectes típics d'un període de carestia). Les corbes de natalitat, nupcialitat i mortalitat seran recollides i interpretades en un apartat posterior, però ja es pot avançar que la població vilanovina no sembla haver estat afectada pel mecanisme que desencadena la fam.

Una aportació molt important hauria estat trobar una font on poder seguir el moviment del preu del gra (blat i altres cereals), de la farina i del pa. No he aconseguit de localitzar el suficient nombre de dades i d'una qualitat prou bona per poder fer-ne una sèrie cronològica que ens permetés de veure el fort augment dels preus davant l'escassetesa dels productes alimentaris de primera necessitat en el cas de produir-se una situació de crisi de subsistències provocada per les males collites generals a Europa i pels efectes de l'especulació.

Aquest treball pot ser considerat com una aproximació a la realitat del segle XVIII, com una aportació més al conjunt d'estudis històrics

sobre Vilanova. Tracto un apartat molt limitat de l'economia, basat en alguns aspectes de la vida quotidiana i condicions de proveïments.

Buscant indicis de crisi de subsistència m'ha estat possible de rescatar molta documentació inèdita, sobretot correspondència, que m'ha permès de conèixer i plasmar de forma molt viva i directa les preocupacions dels vilanovins a les darreries del segle XVIII.

En la major part dels treballs sobre l'economia de Vilanova s'ha destacat la gran importància de la viticultura que, com jo també he pogut constatar, és molta i la informació al respecte és molt abundant. Per contra, he orientat la recerca cap a la documentació relacionada amb els cereals, proveïments i dificultats alimentàries o mesures emprades per evitar-les.

Les fonts consultades en una ciutat com Vilanova no són ni poden ser tan riques com les fonts referents a Barcelona. Intentar de portar a terme una investigació sobre un fet molt concret en una data molt puntual sobre història local és difícil per la insuficiència d'informació. Cal, per tant, ampliar el tema d'estudi a altres aspectes econòmics o allargar-lo cronològicament.

Cal fer palès que el text publicat a continuació ha estat sintetitzat per tal d'escurçar l'extensió de l'original.

L'ANY 1789 A VILANOVA I LA GELTRÚ

Culte

Datats l'any 1790 es conserven en aquest lligall dos rebuts que fan referència a les pregàries celebrades els anys 1788 i 1789.

És significatiu el fet que només es conservin rebuts de les rogatives d'aquests dos anys. Això ens confirma la mala situació climatològica sobre la terra. Josep Coroleu fa referència a "algunas curiosas observaciones metereológicas". Diuen: "—Se nota que lo any 1789 feu uns frets molt rigorosos, duraren 5 dias y se sosegá lo temps y al cap de sis dias feu una nevada molt grossa. Fou lo dia de los Sants Reys en la nit y matá los garrofers, los xichs y alguns de grosos".⁽⁷⁾

Del lligall de Culte i Clero reproduceixo les dues cartes sobre la "paga" dels "oficis" a dalt esmentades:

"Tinch rebut del Magch. Ayuntamiento de la Present Vila de Vilanova y Geltrú dinou lliuras y dozze sous que paga per limosna de onze offs y quatre Professons celebrats en dita Parr^a per a les Rogativas del any vuitanta, y vuit, y ames trenta lliuras divuit sous per las funcions de sis anys que me está devent la dita ... y son per a tot lo any mil set cents vuytanta, y nou.

"Certifico l'infrascrit, haver rebut del Magch. Ayuntamiento de la Vila de Vilanova y Geltrú Bl. de Barna; la quantitat de 45 lliures dich quaranta sinch lliuras, quals paga 15 lliures per les funcions de deu officis y tres Professons generals, que en las pregarías per aygua se feren en lo any 1788, y las restans 30 lliures per las funcions dels anys 1785 = 86 = 87 = 88 = 89. que la dita Vila fa per los SS. Patrons y demes en esta na Parroquia, per las que correspon 6 lliures tots anys. al Parroco de St Antoni Abat de dita Vila, y per ser aixís fas lo Pnt en Vilanova y Geltrú als 15 de Mars de 1790."

Cal destacar els deu officis i les tres processons de 1788 per aconseguir pluja davant l'estat de sequera.

Aquesta interpretació es contradiu amb la feta per Irene Castells "La collita de 1788 fou dolentíssima a tot Europa. Els forners declaren l'escassetat de farines que pateixen en no poder moldre als molins propers, per excés d'aigua. Es defensen i protesten davant la multa de què són objecte per part dels mostassafs «quienes les apremian y multan si en alguna hora del día se hallan sin tener en sus tabias de todas especies de pan, porque están viendo desde que se experimentan los desechos de las lluvias, y lo caro que se han puesto los trigos, que por más que proyectan el proveherse de Pan para surtir en el siguiente día y que en efecto le transporten por la mañana, a poco rato quedan sus tablas quasi sin ninguna especie de Pan.»

Continuant amb la «Historia de Villanueva y Geltrú», de Josep Coroleu, trobem noves aportacions sobre el clima «Se nota que lo any 1793 fou un any molt dolent, que no se trobava blat ab diners y qui no se bascajava ab temps havia de menjar ordi dolent y lo blat va arribar en Vilanova a 158 sous la quartera. Fou lo any que se comensaren las guerras ab França.».

L'escassetat de queviures, conjuntament amb la gran proliferació de captaires, van propiciar escenes com aquesta. La "sopa dels pobres" a la porta d'un convent de Franciscans, segons una tela de Pelegrí Clavé.

Troblem el problema de l'escassetat i encariment dels blats, potser preludi de crisi de subsistències, empitjorat per la guerra.

«—Se nota que lo any 1796 no feu fret en tot lo hyvern y lo dia primer de mars feu una nevada molt furiosa que y hagué paratges que matá garrofers y oliveras y ceps, y en lo Panadés fins los pins».

Es confirma la gran importància de les condicions metereològiques en l'abastament de la població.

També cal remarcar el fet que «aquest període se situa a la fase de regressió intercíclica que afectà tota Europa dins l'alça general del segle XVIII... La producció d'aiguardents, juntament amb la de vi i fruita seca, era el nucli agrícola d'exportació del Principat, en contrapartida a la importació de blats. El 1787 s'enfonsa també el mercat d'aiguardents, amb la seva repercussió en diverses branques industrials. En aquest cas, en baixar els preus, els salaris evolucionen en el mateix sentit ja que depenen del benefici del capital. L'alça de 1788-1789 sorprendrà un pressupost popular ja afeblit.

Les variacions estacionals ...realçaran les característiques d'aquest cicle. Davant una tal conjuntura —nacional i internacional— el desencadenament de la crisi no es va fer esperar. ⁽⁹⁾

A Vilanova i la Geltrú, però, encara que documentalment es confirma la sequera general, l'any 1788 no es va desencadenar, si més no de forma significativa, la crisi de subsistències de l'any 1789, que tan greu fou a altres localitats i que va provocar avalots de considerable importància.

En el lligall de la Cort del Batlle, amb data del 26 de maig de l'any 1789, es troba un interessantíssim manament: «Joan Paneta Potter fa relació, de part del Sr. batlle se fa saber a tothom generalmt. que ninguna persona se atrevísquia anar a la nit acodrillats a mes de tres vaix las penas contingudas en la Pragmàtica, mes que aixi mateix ningú vagia de las deu de la nit amun per la Vila sense llum pena lo af. Id...»

Es pot interpretar aquest document com un manament que afecta tot Catalunya després dels aldarulls i «rebomboris del pa» dins les mesures adoptades de repressió. No és, doncs, una referència específica a un malestar concret de Vilanova sinó que forma part del conjunt de prevencions. Aquesta prohibició d'anar en grup de nit i d'amagat sense llum es troba també després dels aldarulls de Mataró, per evitar-ne una revifalla.

Com a conclusió, i confirmat també per les corbes de matrimonis, baptismes i defuncions, Vilanova i la Geltrú l'any 1789 es va salvar de patir la greu crisi de queviures general. En altres anys, però, com es pot comprovar en altres documents que reproduiré, sí que va ser afectada per la carestia de blat i farines.

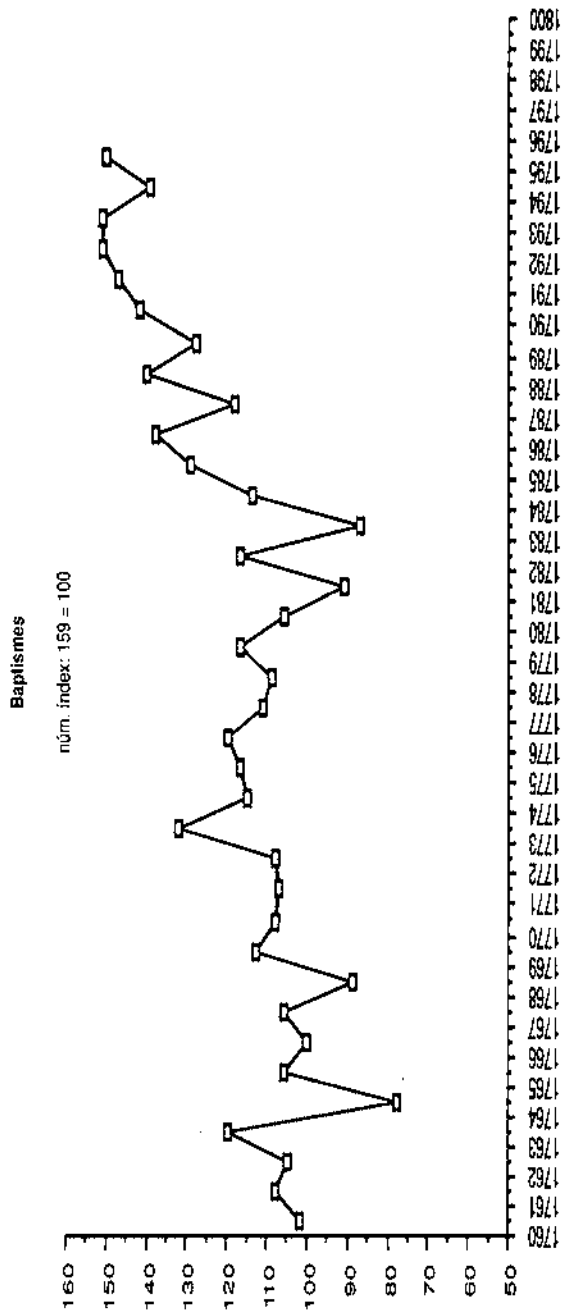
DEMOGRAFIA

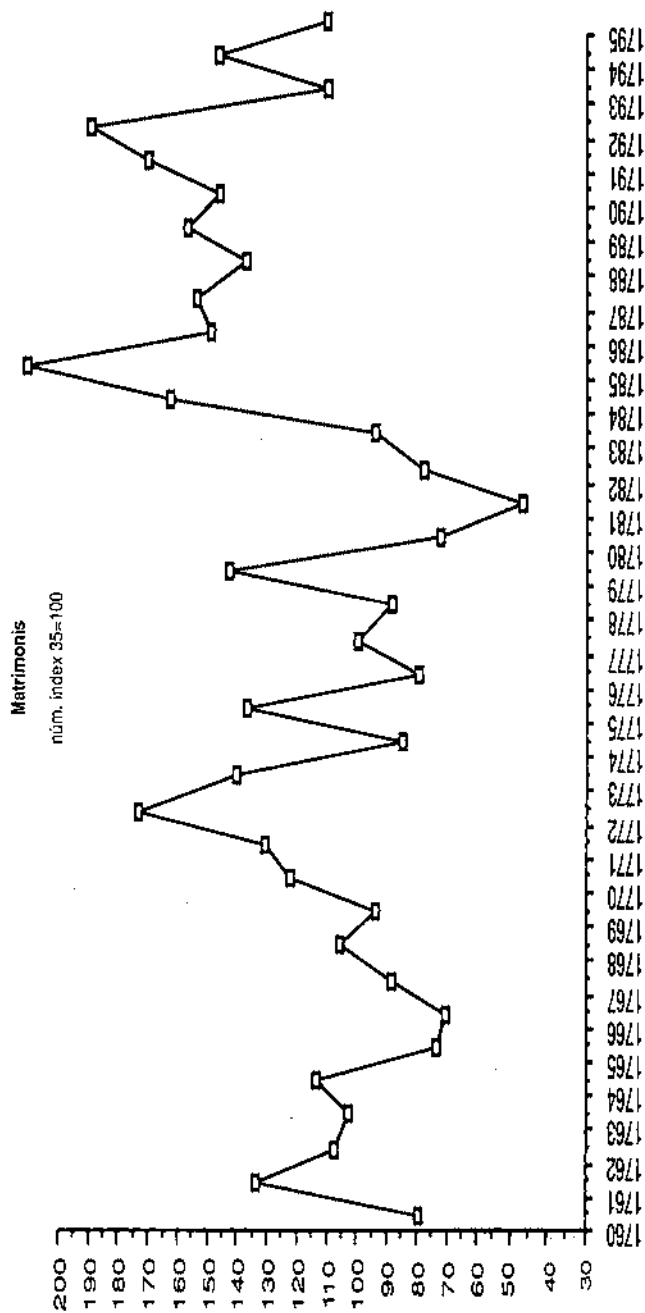
La meua recerca a l'Arxiu Parroquial tenia com objectiu l'estudi de la natalitat, matrimonis i òbits. Vaig limitar el marc cronològic a 35 anys, des de 1760 fins 1795, per intentar de trobar alguna alteració cap a l'any 1789 que fos significativa i que confirmés una possible crisi de subsistència que per altra banda havia estat general a tot Catalunya.

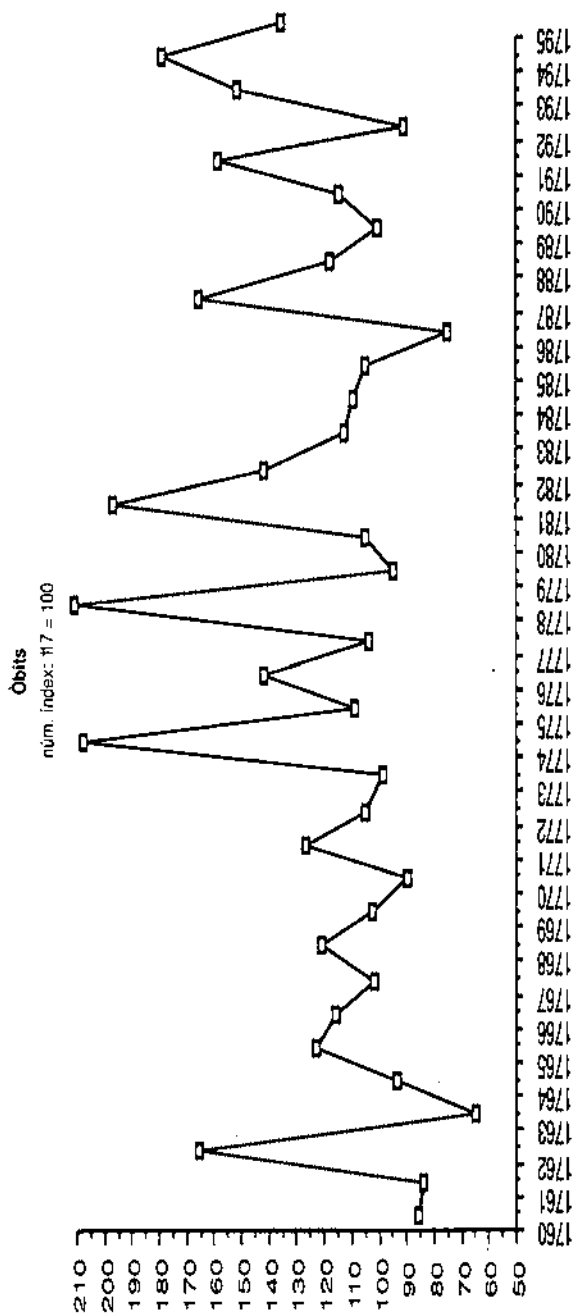
Doncs bé, la corba dels baptismes, que equival a la natalitat real a curt termini, mostra oscil·lacions, típic de l'Antic Règim, i a llarg termini tendència sostinguda al creixement. La corba de la mortalitat té també a curt termini una forma quebrada, amb daltabaixos, però a llarg terme es constata una estabilitat.

Els matrimonis van augmentar l'any 1789 en comptes de disminuir. Wrigley, en el seu llibre *Historia y Población* ens informa sobre la importància de les fluctuacions demogràfiques a curt termini pels homes de l'època. «Las personas vivían sus vidas en un presente movedizo y las perspectivas a corto plazo ocupaban la mayor parte de su atención.»

«Sería natural esperar que la tendencia secular de la población fuera ascendente. Permaneciendo igual todo lo demás cada adelanto material hubiera debido hacer posible un aumento consiguiente de las cifras. En una amplia perspectiva histórica, es cierto que la tendencia secular ha sido ascendente, pero la perspectiva debe ser, efectivamente muy amplia si no se quiere perder el trazado de la tendencia, ya que, además de los frecuentes altibajos que tan a menudo dan esa apariencia mellada y en forma de sierra a los gráficos de nacimientos, defunciones y matrimonios anuales existían períodos formados por varios siglos durante los cuales los totales de población eran más bajos que antes o en los que la población, sin llegar por ello a decrecer, no mostraba ninguna tendencia ascendente. Los cambios a largo plazo en los totales de población en la Europa preindustrial tiene un trazado muy similar al que dibujan las olas en la playa, cuando la marea está subiendo. Cada ola llega un poco más lejos que la anterior, pero esto es consecuencia tanto del flujo como del reflujó, y no simplemente de un lento y sostenido avance sobre la playa».

QUEIXES PER L'HABILITACIÓ DEL PORT DE TARRAGONA. LA PRODUCCIÓ DE GRA I VI

MARINA

En aquest apartat són recollides les queixes d'alguns sectors socials de Vilanova i la Geltrú, contraris a l'habilitació del port de Tarragona. Aquest conflicte és datat l'any 1789 i ens ofereix una informació de forma testimonial directa sobre les característiques dels diversos camps econòmics de la vila.

«Los cosecheros susso escritos, vezinos de la presente Villa de Villanueva y Geltrú Correg. Tarragona, con el devido respeto a V. Mag^a exponen: Que con motivo de un Papel Impreso que se ha esparcido por los de la ciudad de Tarragona, han visto la Contribución, que va a asenyalar-se para la formación del Puerto de aquella ciudad, según lo que resulta del mismo Papel dirigido por el Exm^o S^o B^o D. Antonio Valdés, a la misma, cuya contribución aunque fuera mucho menor es suficiente para poner en estado deplorable, a los suplicantes, y mucho mas a los jornaleros, pues que, como no ignora V. Mag^a exc. este término, y sus inmediaciones, son Aridos y de tierra flaca, que sólo a fuerza de Inmenso trabajo, pude lograrse el que se haga una cosecha suficiente de vino, Pues que de trigo el poco que se coge, importa mas los gastos, que el valor del mismo trigo, y solo se haze por el fin de dar que comer a los jornaleros y tener ocupada la tierra, en el tiempo en que está vacante de Viña; y las demás legumbres que por falta de agua, apenas llegan a granar en la Mayor parte del Término, por mas que se hierven no se cuesen, y solo pueden servir para la gente pobre y necesitada, sin que puedan los labradores jamás pensar en otra cosecha, por ser los Montes que rodean este término rocosos y plantados de Viña, todos los parages que la humana capacidad ha podido entender útiles, y se han animado a cultivar con costoso sudor en sus rostros para acompañar los deseos de su Mag^a que tanto ha protejido y protege el Comercio.

«De todo lo que resulta que el Vino único fruto, com á destinado por el embarco, pagaría la otra contribución y quantos comestibles se consumiesen en la Villa tendrían que pagarla por la entrada, pues que todo viene por Mar, con cuyos Motivos se verían los suplicantes con ánimo de dejar de trabajar sus tierras, que en el dia lo hazen con excesivo coste, se deteriorían sus viñas.

«Los Pobres jornaleros que son en un número credidissimo, sin proporción de poder ganar para su sustento y po último deteriorados en parte los otros Reales.

«Por tanto a V. Mag^a suplican, se sirva representar a la superioridad, el perjuicio que se les seguiria de la tal contribución. Que aunque resignados, á las disposiciones de su Magestad por más gravosas que no sean, esperan de su conocida piedad, y Amor a sus Vasallos, tendrá a bien esta representación, que a no ser les así perjudicial, no lo expondrían los suplicantes: cuyo favor esperan del Zelo de V. Mag^a.

«Villanueva y Geltrú y Setiembre 20 del 89.

Signatura: Los cosecheros de Vilanova i Geltrú»

(28 signants denominats «lavrador» i un «pagès» de nom Josep Pi).

Com es pot veure, la qualitat i riquesa descriptiva d'aquest document és excepcional.

A continuació reproduiré dues súpliques més sobre el mateix tema de l'habilitació del Port de Tarragona i en faré una interpretació conjunta al final d'aquest apartat de Marina.

«Mgco. Señor.

«Los infrascritos comerciantes de la presente Villa con el devido respeto exponen a V. Mag^a, Que ha llegado a su noticia que con Carta de 25 de Agosto próximo passado se sirvio comunicar el Exm^o Señor dn. Ant^o Valdés la aprovación de S. M. de los Arbitrios propuestos por la ciudad de Tarragona para la Abilitación de su Puerto.

«Conociendo los infras. por su conocimiento práctico en la Marina los gravisimos perjuicios que causaria a esta Villa la exacción de dichos arbitrios han creido deverlos poner a la consideración de Vmo. para que incline la superioridad a suprimirlos.

La firma pel rei Carles III de sengles decrets autoritzant els ports catalans a traficar directament amb els ports de l'Amèrica i de l'Àsia espanyoles va donar a Vilanova un fort impuls comercial.

«Aunque no puede negarse que podría producir alguna utilidad a la provincia la abilitación del Puerto de Tarragona, pero es de tan corta entidad que sin duda no merece los sacrificios, que devian hazerse para su execución.

«Aviendo muchos puertos en esta Provincia para abrigo de la Marina Real y Mercantil no es necessario un nuevo Puerto en Tarragona, p.q. los Puertos de Barcelona y Alfaques son los únicos abilitados para el desembarco de Géneros estrangeros que necessitan mas tiempo: y seguridad, y presentan un seguro... para todo el tiempo que los comerciantes necessitan para dar el avío necesario, de donde pasan con facilidad al Embarcadero de los Frutos en el tiempo precisso que se hallan estos prontos. En quanto a los demás frutos de introducción y extracción siempre se dirigen las embarcaciones a la Playa más inme-

diata del consumo, y adonde es mas facil el transporte de los frutos que se extrayen; Por consiguiente el Puerto de Tarragona no facilitaria mayor extracción de frutos, singularmente de los que se embarcan en esta Villa por la mayor distancia del Panadès que haria muy costoso el transporte a Tarragona.

«De esto se manifiesta que la abilitación del puerto de Tarragona, no puede producir ninguna utilidad a esta Villa, ni su comarca, pero se podria mirar con indiferencia esta abilitación, si para promoverlo no se hubiessen propuesto Arbitrios sumamente gravosos al comercio en General, y al de esta Villa en particular.

«Dejando aparte el arbitrio de dos maravedies en Libra de carne, y tres reales en Fanega de sal cuyo gravamen es de si notorio, el otro de nueve maravedies por cada diez reales de Arditez del Valor de los frutos, y Géneros que se extraigan y de seis maravedizes de los que se introduzcan por esta Aduana seria por si solo capaz de arruinar el comercio de esta Villa con grave perjuicio del Estado. Puesto en práctica este arbitrio la mayor parte de los aguardientes que se embarcan en esta Playa passarian a Barcelona, p.q. mediante la franquissia que de el lograria dicha ciudad seria mas ventajosa la conducción a Barcelona que a esta Villa, aunque siempre saldria sobre cargado este fruto por el mayor coste de conducción.

«Los Licores que por la distancia de Barcelona tuviesen que embarcar-se en esta Villa saldrian sobrecargados de dos y medio por ciento contra las piadosas intenciones de S.M. que tiene libertado el Vino de todos los derechos y procura la mayor libertad del Comercio, que es el único que deve fomentarlo.

«Lo mismo debe decirse de los seis maravedizes del Valor de los efectos de introducción pues habiendo ya pagado derechos de Aduana de Barcelona obligaria a la mayor parte de los consumidores a hirlos a buscar en dicha ciudad con notable perjuicio del comercio de esta Villa, siendo principalmente efectos de primera necesidad los que se introducen por esta Aduana y que pagaria la gente pobre sobre los otros derechos Reales y Municipales de que estan sumamente cargados.

«No seria menos gravoso el arbitrio de los Diez y ocho maravedizes por cada diez reales de Arditez del Pescado fresco que seria un cinco por ciento, pues siendo esta playa muy escasa de Pescado, los pocos pescadores se distraerian de su profesión con visible daño de la Marina

Real, p.q. con esta nueva imposición los Arrieros y Tragineros passarian a buscarles a otras playas, que no estuviessen suguetas al impuesto, el qual es diametralmente opuesto a la entera franquissia de todos derechos, de que recientemente se ha libertado para el importante fomento de las Pezquerías del Reyno.

«De todas estas reflexiones, y muchas otras que se omiten para evitar proxilidad se convence, que la Ciudad de Tarragona no ha dudado proponer arbitrios perjudiciales al Comercio, y a los Pueblos que por ningun título pueden lograr utilidad alguna de dicho Puerto, y que por esta razón fue sin duda desatendida su solicitud que propusieron en el Consejo Real 1777:

«Que siendo sumamente necessario el único Camino que del Panades passan los aguardientes a esta Villa se verá en la precission de imponer algun Derecho sobre los licores para Abilitarlo, siendo más justo que cada uno contribuya a aquello que le es peculiar, y le produce, una utilidad inmediata.

«Si la Ciudad de Tarragona huviesse deseado de buena fe la abilitación de su Puerto sin gravar el comercio de las otras Villas podia haverlo abilitado en el largo espacio de tiempo que lo solicita, con los mismos arbitrios que ahora propone, limitados a su Aduana y Comarca, lo que hubiera excitado los justos clamores de tantos pueblos que sufrirían los arbitrios propuestos.

«En esta atención suplican a V. Mag^a que haciendose cargo de todo lo expuesto y otros motivos que son de si notorios exponga a la superioridad los perjuicios que causaria la Plantificación de los referidos impuestos; que lo esperan del zelo del bien público de V. Mag^a. Villanueva y Geltrú 21-setembre-1789».

(20 signants.)

Súplica dels boters contra l'habilitació del port de Tarragona:

«Los Toneleros abaxo escritos, Vezinos de la pnte Villa de Villanueva y Geltru Corregimiento de Tarragona, con el mas profundo respeto, a V.Mag^a exponen: Que con motivo de la Industria, y comercio de esta Villa se han establecido en ella edificando sus casas, en la Playa, y esmersado su caudal treynta y seys Maestros de otro Arte, con pasados de Ducientos Manzebos del mismo, que se mantienen trabajando de su officio para el abasto del comercio que con su Industria han adquirido los

vezinos de esta Villa;

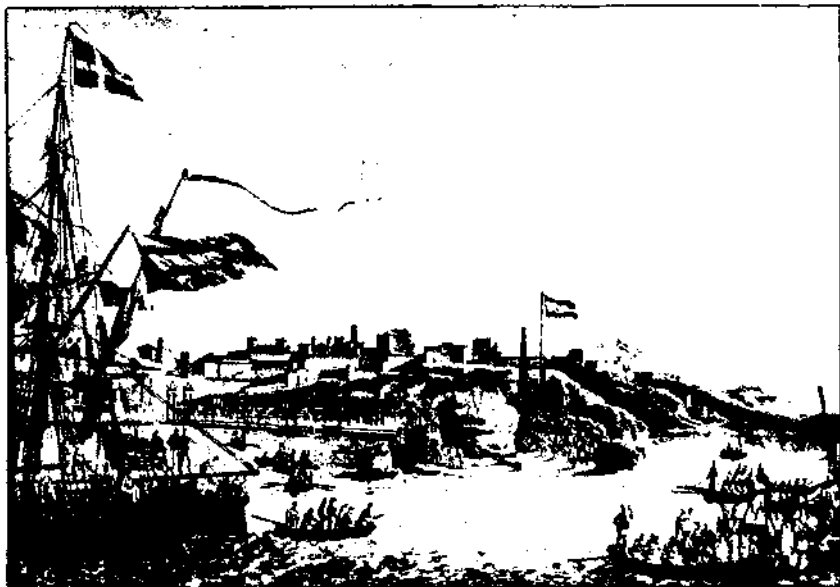
«Y como por un Papel que han visto de las contribuciones que van a imponerse las Ideas en Poder ganar su vida los Suplicantes por la decadencia que tendria el comercio si tuviesse effecto el pago de los arbitrios expressados en el mismo Papel Impreso, y en particular la Contribución de entrada y salida, de los generos y frutos que se embarcassen y desembarcassen, pues que los frutos que vienen aquí se desviarían, quedando del todo suspenso el comercio y por consiguiente perdidas sus casas, y ellos y sus familias en un deplorable estado aumentando su calamidad la contribución de la entrada de géneros (respecto a que ninguno se coge en esta, si solo el Vino) por tomar aquellos mayor exceso en su Precio, y assi no solo los comestibles más necesarios para la vida, sino la Madera, no menos necessaria para su oficio y que ahora, ya pagan al mas alto de su precio les faltaria, por cuyo motivo, no podrian mantenerse los suplicantes ni menos los referidos manzebos... Y como estos inconvenientes no se habían hecho pntes. tal vez, a la Superioridad.

«A. V. Mag^a humildemente suplican se sirva acompañar esta nuestra Instancia a la misma Superioridad, que aunque gustosos siempre de cumplir las órdenes que se les manden; esperan tendrá a bien esta su representación, y atender a los clamores que con verdadera resignación, les hace hacer la futura urgencia, si llega a ponerse en execución la Citada Contribución; Lo que recibiran a particular favor de V. Mag^a Vilanova 7 bre 18 de 1789»

(Signatura de 37 maestros toneleros.)

Conclusions força interessants que es poden extreure de les tres súpliques davant l'habilitació del Port de Tarragona són les següents:

- El gran nombre de jornalers pels quals també, especialment, demanen la no aprovació de la nova contribució. Trobem una diferenciació de classe entre propietaris i no propietaris de la terra a Vilanova, els colliters utilitzen els jornalers en el seu profit, incloent-los en la queixa ja que la situació d'aquests darrers seria molt més crítica i es pensava que el rei atendria una súplica on els inconvenients fossin majors i més miseriosos per a un major nombre de la població. Els comerciants, seguint també aquesta tònica, inclouran en la seva súplica els greus perjudicis que suposaria la contribució per a la gent pobre i per als pocs pescadors existents.

L'habilitació del port de Tarragona junt amb les noves contribucions que gravaven els productes que entraven i sortien dels ports de la "Provincia" motivaren enèrgiques protestes per part dels comerciants vilanovins. El gravat mostra les obres d'ampliació de l'escullera del port de Tarragona.

El perjudici directe sobre els boters i llurs famílies, també inclouen el major dany que suposava per als no propietaris, és a dir, pels més de dos-cents «manzebos» que no tindrien cap mitjà per mantenir-se.

- Detallada descripció i recompte dels nous arbitris sobre diferents productes, dels quals la majoria que s'importaven eren de primera necessitat ja que el conreu que monopolitzava la terra era la vinya i, per tant, el vi, licors i aiguardent exportable també serien gravats.

- Destaca també la gran importància de la vessant marítima de la vila ja que tots els aliments necessaris per a l'abastament vénen per mar, i tant la introducció com l'extracció es fa més fàcil per la platja.

- Conceptes de justícia i d'injustícia, molt planers i localistes, ja que no es volia contribuir si no era en un assumpte d'utilitat directa. Es consideren també legítimes les queixes davant els nous arbitris, i són qüalificades de «justos clamores». Les noves contribucions per a l'habilitació del Port són considerades com una injustícia i es pretén la reparació de mans del rei.

Legalment, l'impost sobre el peix no és permès ja que es contradiu amb la franquícia per al seu foment. Es veuen superposicions i contradiccions en matèria fiscal.

Respecte del conreu del blat, cereals i altres llegums de la vila, especialment importants en l'enfoc d'aquest treball, és molt significatiu i de manera molt clara se'ns informa de la poca productivitat i la gran quantitat de força de treball necessària pel conreu de la vinya. Pel que fa al blat, la collita és molt minsa i car de produir i només es conrea per alimentar els bracers i ocupar la terra quan no hi ha ceps. Pel que fa als llegums cal considerar-ne la mala qualitat i la poca quantitat que se'n treu per la manca de regadiu i només són aprofitats per la gent pobra, ja que són molt durs.

Es pot interpretar que els pagesos propietaris de Vilanova i la Geltrú ocupaven la terra sobretot en el conreu de la vinya i es força interessant el mètode coactiu que adopten davant el rei, amenaçant-lo de deixar de treballar-la i de fer la producció del vi si no atén la seva súplica. Aquesta forma de pressionar el rei també és emprada pels comerciants. A més d'informar-nos de la poca quantitat de peix de la costa vilanovina, davant el nou impost els pescadors deixarien de ser-ho i això perjudicaria la Marina Reial.

Laurent Lipp, en la seva *Guide des Négociants* ens informa de la producció de blats a Catalunya i ens diu: «La Catalogne produit presque par-tout des bleds, mais pas assez pour la consommation de ses nombreux habitants, parce qu'on préfère les vignes, pour lesquelles son territoire est plus propre.

«Il y a cependant les vastes plaines de l'Amporda et de l'Orgell, qui produisent beaucoup de bleds tendres d'une très bonne qualité. La ville seule de Barcelone et ses environs, ont besoin, année commune, de 5 à 600,000 quartères de bleds étrangers, que lui fournissent l'Italie, la Flandre, l'Hollande, l'Angleterre, la Russie, la Baltique, l'Amérique septentrionale, etc...

«Fèves, orges, haricots, etc. La Catalogne en produit également par tout, mais en petites quantités, ainsi la ville de Barcelone en reçoit annuellement de l'étranger de 3 à 400,000 quartères.»

EL GRA, LA FARINA I EL PA. MESURES ADOPTADES PER LES AUTORITATS AMB L'OBJECTIU D'ASSEGURAR-NE L'ABASTAMENT

Vilanova era la sortida del Penedès, la connexió d'aquest amb el mar i el comerç. La poca producció de blat i altres cereals a Vilanova i la Geltrú i l'especialització en la viticultura es demostra en xifres concretes. Com un exemple d'aquest fet tenim que l'any 1763, el mes d'octubre, Vilanova comptava només amb un 6% del «blat bo» que consumia, un 3% de mescladís, un 7% d'ordi, un 1% d'oli i un 0% de fasols.

L'any 1772 trobem també documentada la necessitat d'importar el gra ja que només es disposava d'un 6% del necessari per al consum. En canvi, produïa 12000 càrgues de vi i només en necessitava 5000. En tenia, doncs, 7000 per exportar. Es confirma el monocultiu vinícola i la importació de la major part dels productes de primera necessitat. «El poc rendiment del conreu dels cereals i l'oportunitat de vendre a bon preu el vi són les constants que durant els segles XVIII i XIX, amb breus intermitències, actuen sobre el nostre camp i són causa d'una radical mutació en el repartiment de conreus». És una encertada interpretació de l'historiador Emili Giralt.

Vicenç Carbonell, en el seu estudi *La Pagesia vilanovina del segle XVI al XVIII* basant-se en el cadastre de 1739, demostra l'increment demogràfic i esplendor agrari. «L'agricultura vilanovina havia passat a mans dels qui no la treballaven. La pagesia no augmentà gairebé el seu nombre d'elements. És segur que dedicaven el seu temps a aprofitar la terra al màxim, fos seva o d'altri, i principalment el conreu de la vinya».

La llibertat de comerç amb Amèrica l'any 1778 fou «el punt de partida de les exportacions massives de vi». En el llistat de l'any 1791, on es detalla la quantitat i preu de tot tipus de productes, s'inclou un apartat d'advertències que especifica la destinació del vi i aiguardent: «Las once mil y cien cargas de vino que se han cogido en este termino se invierten esto es 1900 cargas para beber = 2372 cargas para aguardiente, y las restant 6828 cargas, para América y otras partes».

També l'any 1792 trobem «advertencias»: «Las 10.800 cargas de vino que se han cogido en este termino se invierten, esto 1950 cargas para beber 1700 para aguardiente y los restos 7250 cargas para América y otras partes» (càlcul erroni per 100 cargues)

Fruyts existents a 18 8bre 1763 / los que se necessitan al any		
Blat bo	494 qr ^a	8.000 qr ^a
Mescladis	460 qr ^a	12.000 qr ^a
Ordi	27 qr ^a	400 qr ^a
Vi	12.000 carg.	5.000 carg.
Oli	500 conrt.	26.000 cort.
Fasols		4.500 qr ^a

Any 1772

Cosecha

Trigo y mescladizo	1796 .quart.
Zebada	17 .quart.

«Se necessita para el abasto de esta villa de 26.500 à 27.000 quart.»

El 1576 trobem ja documentat que el Consell de Vilanova i la Geltrú s'encarregava de comprar forment i ordi per poder ésser sembrat pels habitants de la vila. No era de franc ja que el Consell tenia cura d'aquest proveïment però el cobrava.

El setembre de 1739 hi ha iniciativa de foment per establir pòsits de blat a les poblacions més grans. Els flequers, forners i els que «vénen a la plaça» tenien l'obligació de moldre el gra als molins reials. Aquests tenien aquest dret privatiu. Els forasters de la ciutat que hi portessin gra tenien llibertat per moldre'l on volguessin gràcies a un edicte de 1744 ratificat el 1748.

El 1759 trobem documentada la importància que tenia encara el conreu de cereals a la nostra vila. S'interpreta que la vinya encara no s'havia estèx de forma aclaparadora, com posteriorment ocorregué. En

En les llars més modestes els motius que van donar lloc als "rebomboris del pa", a causa de l'escassetat de blat, es van fer sentir de forma punyent, com es veu en el gravat de Manuel Tramulles titolat "Una llesca a cada u".

les instruccions de «Sanitat Marítima», fent referència a la «Guardia de Paisanos» per la platja, es diu que només es faran torns de dues persones perquè puguin els veïns segar i trillar els seus grans.

El 1763 trobem ja un document en què s'ordena als batlles que facin saber quant de blat, ordi, vi, oli i mongetes té la població i quina quantitat en necessita. Clara preocupació ja per l'abastament i voluntat de rebre informació per poder així adoptar les mesures necessàries per al bé general.

El 1764 es manifesta arreu el fet de la carestia de blats i es demana amb urgència una relació de les existències. Una característica peculiar és la referència explícita a les ocultacions, que seran penades, i l'admissió de delacions anònimes.

El comerç de grans serà lícit però haurà de ser declarat. Es preveu també la possible necessitat d'escorcollar les cases per l'especulació i emmagatzematge de gra dels qui treuen profit de la fam dels altres i sobretot de la gent més pobre, que no podrà pagar uns preus excessius, essent com és el pa la base de la seva alimentació. Aquest mateix any també es demana una relació dels vins i la quantitat necessària per a l'abastament de la població i d'aquesta manera evitar que les exportacions que justament afavoreixen els colliters perjudiquin la gent del país.

Cal tenir en compte la recomanació de fer aquesta relació, per saber el que sobra o el que falta, just després de la collita, amb l'objectiu que sigui més exacta i real.

El 1772 es torna a demanar una relació llistada dels productes en les mateixes condicions.

La carestia de 1789 sembla que va provocar noves mesures preventives i en aquest sentit el 1791 s'insisteix en la necessitat d'aconseguir dades exactes sobre els grans que es cuilen a cada província a fi d'anivellar les necessitats d'unes amb les sobres d'altres i, un cop assegurat l'abastament del regne, permetre'n l'exportació.

Es conserva, des del 1791 fins a 1799, una molt detallada relació llistada de la producció anual a Vilanova i la Geltrú tant de «frutos comestibles» com de «materias primeras de las Artes y manufacturas». Aquesta rigurositat estadística confirma la major preocupació pels abastaments a partir de 1789-1790.

El 1795, una interessant carta referent al «Real Acuerdo sobre los granos» reflecteix els temors existents en els governants de l'època en el cas que el pa manqués a les viles. L'experiència, segons diuen, havia ensenyat que molts pobles del Partit de Tarragona no podien assegurar l'abastament de pa en previsió de temps de carestia, amb el consegüent augment de preu dels grans i havent de ser Tarragona la que els proporcionés el pa.

Alerten, doncs, tots els batlles perquè cada ajuntament procuri el propi proveïment, puix que en període de crisi alimentària no serà

permès extreure de Tarragona ni grans ni pa.

El 1796 es recorda que cada ajuntament ha d'enviar «los Estados de todos los granos, frutos, especias». Aquest document és indicatiu en el sentit que, si cal recordar-ho cada any, no existia una participació de grat ni un acompliment de les ordres massa ferm i, per altra banda, la importància de saber amb exactitud la producció del Partit.

En el traspàs del segle XVIII i naixement del XIX, exactament el 1802, trobem una carta signada pels «Parrocos, Bayle y Regidores de la Villa» dirigida a l'intendent, demanant ajuda econòmica. Es tracta d'un testimoniatge molt significatiu ja que descriu els efectes d'una crisi de subsistències en un moment de postguerra.

Situaré aquesta carta en el seu context general de l'època. Utilitzaré el llibre de Joan Mercader «Els Capitans Generals»: «El tractat d'aliança ofensiva i defensiva amb el Directori francès ocasionà tot seguit la ruptura amb la Gran Bretanya. La paralització del comerç amb Amèrica en fou la conseqüència. I àdhuc el tràfic amb molts ports espanyols. Els vinaters del Penedès i del Camp de Tarragona no podien exportar els seus vins... L'atur forçós ocasionà, inevitablement, una allau de misèria».

El 1801 se signa la pau, i la carta és escrita el 1802, encapçalada així: «Que despues que amaneció la benefica paz con la qual se creó cessarian las graves calamidades que havia causado en aquella Población la passada guerra...». Aquesta havia estat especialment desavantajosa ja que havia estat contra Anglaterra.

Un funcionari napoleònic escriurà el 1812: «que les diverses guerres de Catalunya contra França han estat gairebé sempre útils per al seu comerç mentre que la guerra amb Anglaterra li era funesta. Anglaterra consumia una gran quantitat de vins, aiguardents, olis, fruites seques, i absorvia una bona part de la indústria catalana. La resta s'adreçava al nord d'Europa i a les colònies espanyoles d'Amèrica; allò que Catalunya enviava a l'interior d'Espanya era poc considerable, i de França importava més del que li podia enviar. Era doncs fàcil de comprendre que el comerç català, privat de l'exportació a Anglaterra i de la llibertat de recórrer l'oceà, havia de minvar naturalment, mentre que,

Fragment d'una pintura anònima del segle XVIII que representa les parades d'ous i aviram en un mercat de l'època.

en canvi, prosperava llavors que la potència dominadora dels mars li feia costat i li dispensava la seva protecció».

Les autoritats denunciaven la carestia de menjar, el seu elevat preu i la manca de diners. Espantats per «las funestas resultas que puedan sobrevenir» opten per demanar «caudal», com a mesura preventiva. Es detalla minuciosament la situació d'atur forçós de la major part dels homes i dones de la població. I segueix una relació dels mals que aquest estat pot desencadenar: els aliments que menja la gent són en mal estat i es poden escampar malalties a l'aparell digestiu, també hi ha una greu preocupació en el sentit que es podrien produir avalots que destorbessin la quietud. També es pateix pel fet que la necessitat faci augmentar la prostitució.

L'objectiu pel qual es demana diners és el «de atajar la Holgazaneria, apagar un tanto el hambre de estos infelices y prevenir sus funestas

consecuencias que se presentan siempre a la memoria con horror». Aquest to paternalista i protector de les autoritats sobre la població és repetit al llarg de tota la Súplica. El batlle i regidors demanen diners en nom de «los Pobres de esta Población», «de los referidos infelices y afligidos», la «necesidad de estos miserables», «en beneficio de los miserables». Aquesta ajuda econòmica serà destinada a donar feina a la població en obres públiques, arreglar els carrers, els afores de la vila i els principals camins. Comptant amb «su beneficiencia, su tierno y compasivo caracter» i, havent ja tomat els diners que havien obtingut anteriorment, confien a aconseguir aquest «Caudal».

Com diu l'historiador Antonio Fernández: «el precio elevado del pan, la falta de trabajo y la miseria de las clases inferiores de la sociedad han producido en las clases superiores una simpatia y piedad generosas».

El 1815, una circular ens informa sobre l'ordre del rei per saber l'estat dels grans, la quantitat de collita, si resulta sobrera i on es comercialitzarà.

El 1818, en una altra circular, el Ministeri d'Hisenda denuncia el frau en les relacions de cereals que li han estat trameses: «S.M. ha visto con sumo disgusto esta falta de exactitud, ó mas bien esta contradicción, no tanto por la ocasión que dan á providencias erróneas y funestas, sino porque impide tengan sus paternas miras el buen éxito que desea en beneficio de los pueblos y fomento de la agricultura. Nunca podrá calcularse si hay faltas ó sobras si las relaciones de cosecha no son ciertas y exactas, y sin este dato nunca el Gobierno podrá dictar con tino sus providencias en los dos extremos de abundancia ó esterilidad. Entre tanto el daño es para los pueblos, y ellos mismos deben imputarse las desgracias y perjuicios que les sobrevengan por no decir verdad en lo que se les pregunta. Parece que la experiencia de los tres siglos XVI, XVII y XVIII, particularmente la de este último, tan llena de contradicciones, de inconsecuencias, de perplejidades; de zozobras y de fluctuaciones en este ramo de nuestra subsistencia ó de la policia de granos, debiera abrir los ojos para tratar con anticipada seriedad de un punto que tanto mal o tanto bien puede causar a pueblos y provincias enteras».

L'historiador Sánchez-Albornoz, en el seu llibre *España hace un siglo: una economia dual*, parla encertadament de «la perduración de crisis de subsistencias, fenómeno típico de la economia preindustrial».

Passat el llindar de la meitat del segle XIX, encara el ministre de Foment reclama notícies sobre l'existència de cereals: «Necesitando este Ministerio tener noticias del resultado de la cosecha de cereales en el presente año, para adoptar las medidas de precaución caso de que hubiese sido insuficiente, y para poder contestar á los Gobiernos extranjeros que tratan de pedir á nuestro suelo las subsistencias que á otros países ha negado la Providencia... Terribles serian las consecuencias de la carestia ó falta de pan; y á alejar esta posibilidad se dirigen las miras de la Administración».

El 1856, el govern intenta apaivagar «la zozobra en los ánimos y el mal estar en las clases menos acomodadas», davant els rumors «de carestia de los artículos de primera necesidad». «Una deplorable ficcion sostenida por el miedo ó por la falta de cálculo, toma las apariencias de la realidad, y produce la incertidumbre dificultando el surtido de los mercados, cuando sobran sin duda los medios de abastecerlos cumplidamente sin grandes y penosos sacrificios». «Ni el espíritu de ágio, ni la prevision mal entendida de los menos confiados, ni la suspicacia de los especuladores vengan a poner en duda si poseemos ó no la massa de subsistencias que poseemos realmente».

El 1862 encara es denuncien irregularitats, frau i ocultació en les relacions de cereals trameses al ministre de Foment. Els resultats són dèficit de grans i, per contra, hi ha un nombre considerable de fanegues dedicades a l'exportació. Cal interpretar aquest fet com la manca de confiança dels súbdits en el just repartiment dels cereals per part del govern, la poca cohesió i solidaritat existent entre les províncies i els majors beneficis que s'obtenien de la venda dels cereals a altres països on s'exportaven.

NOTES

(1) CASTELLS, I. «Rebomboris del pa de 1789 a Barcelona». Recerques. 1970.

(2) COROLEU, J. «Historia de Villanueva y Geltrú». 1a edició. 1879.

(3) CASTELLS, I. *Op. cit.*, not. (1).

(4) CASTELLS, I. *Op. cit.*, not. (1).